

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

UTDRAG UR NCK-RAPPORT 2010:02 / ISSN 1654-7195

ANTOLOGI – Sju perspektiv på våldtäkt

Vad kostar våldtäkter?

Samhällsekonomiska kostnader för sexuellt våld

Stefan de Vylder

Vad kostar våldtäkter?

Samhällsekonomiska kostnader för sexuellt våld

Stefan de Vylder

Kanske ryggar någon inför frågeställningen. Kan ångesten hos ett våldtäktsoffer mätas i kronor och ören? Vad är prislappen på rädsla och sömnsvårigheter? Hur ska ett försämrat sexualliv för en våldtagen kvinna och hennes partner värderas?¹ Hur ska vi mäta förlusten i livskvalitet hos en kvinna som bor på hemlig adress och inte vågar visa sig utomhus av rädsla för att på nytt bli utsatt för sexuella övergrepp av sin före detta sambo?

Det finns gränser för hur meningsfullt och, inte sällan, hur etiskt försvarbart det är att göra ekonomiska kalkyler över allt lidande som människor utsätts för. Kan livskvalitet överhuvudtaget översättas i monetära termer? Men kanske finns det ändå anledning att lyfta fram hur stora skador sexuellt våld förorsakar, inte minst eftersom kostnaderna för våldtäkter tenderar att vara flerfaldigt högre än kostnaderna för andra typer av våldsbrott. Merparten av dessa kostnader drabbar offren själva, men en mindre del bärs också av andra, inte minst anhöriga, kvinno- och brottsofferjourer och den offentliga sektorn.

Socialstyrelsens rapport² från 2006 som studerat samhällets kostnader för våld mot kvinnor visar att de totala direkta och indirekta kostnaderna för samhället uppsteg till 2,7–3,3 miljarder kronor, motsvarande cirka 40 000 kronor per drabbad kvinna.³ Denna beräkning tar dock inte hänsyn till den svåruppskattade förlust av livskvalitet som drabbar våldsoffret och anhöriga. I jämförelse kan påpekas att en brittisk studie som skattat även dessa kostnader visar att enbart de immateriella skador som bärs av offer utsatta för fullbordad våldtäkt motsvarar en kostnad på omkring en halv miljon kronor året efter våldtäkten.⁴ Dessa kostnader, oavsett hur svåra de är att skatta, kan inte undvikas i en samhällsekonomisk kalkyl. Som också understryks av Socialstyrelsen utgör med andra ord 2006 års beräkning en *mycket liten del* av de totala samhällsekonomiska kostnaderna. Om dessa kostnader synliggörs kan politiker och andra beslutsfattare övertygas om att insatser för att förebygga denna typ av brott är extra angelägna från såväl ett mänskligt som ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Denna studie syftar till att synliggöra storleken på de immateriella kostnaderna i Sverige utifrån fyra typfall av våldtäkter baserade på erfarenheter från Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). Dessa fall tecknar en bild av våldtäkt som ett

synnerligen kostsamt brott – anmärkningsvärt är även att det minst kostsamma typfallet har en samhällsekonomisk kostnad som överstiger en miljon kronor.

Den gamla sanningen att förebyggande åtgärder är bättre än vård är synnerligen relevant ifråga om sexualbrott. Att förebygga är bättre än att bota – och väldigt mycket billigare. För att förhindra ett enda fall av våldtäkt kan det från samhällsekonomisk synpunkt vara motiverat med utgifter i mångmiljonklassen. De höga kostnader som psykiskt lidande efter övergrepp för med sig visar hur kostnads-effektivt det är att bemötandet inom de instanser som den våldtagna kommer i kontakt med bidrar till snabbast möjliga rehabilitering. Inte sällan är dock motsatsen fallet: många våldtäktsoffer har vittnat om hur de upplevt en förnyad kränkning i samband med rättsprocessen mot förövaren.⁵

Svårigheterna med att skatta kostnader och använda begrepp som ”kostnads-effektivitet” i samband med sexualbrott är uppenbara, och metodiken för att översätta psykiska skador i mätbara ekonomiska kostnader är dåligt utvecklad. Och hur mycket vet vi egentligen om sexualbrottens omfattning? Mörkertalen är stora. Statistiken över sexuellt våld, speciellt sexuella övergrepp i nära relationer, är ofullständig, och det enda vi med säkerhet vet är att de rapporterade fallen endast utgör toppen av ett isberg.⁶

Otillförlitlig statistik

Data om våld är ofta missvisande, speciellt vid jämförelser mellan skilda perioder. Offrens benägenhet att göra polisanmälan kan variera mycket över tid, efter hand som sociala normer och många andra faktorer förändras. Sådana förändringar är särskilt betydelsefulla när det gäller sexuella övergrepp och barnmisshandel. Polisrapporter om misshandel och sexuella övergrepp är en användbar men otillförlitlig källa. Inte minst våld som begås av en nära partner, som är den vanligaste formen av våld mot kvinnor, tenderar att vara grovt underrapporterat.

För att utreda våldsbrottens omfattning i ett samhälle används därför ofta brotts-offerundersökningar, i vilka ett stort antal personer tillfrågas om de utsatts för brott och våld, och i så fall hur många gånger. Svaren på sådana undersökningar ger betydligt högre siffror på brottsligheten än polisregister. Speciellt gäller detta sexualbrott. Som exempel kan nämnas att 97 procent av alla som i 2009 års brottsofferenkät, Nationella Trygghetsundersökningen (NTU), utsattes för bilstölder år 2008 gjorde polisanmälan. Motsvarande siffra för sexualbrott var endast 19 procent.⁷ Ett annat sätt att formulera detta är att ”mörkertalet” för sexualbrott är över 80 procent, eller att de faktiska fallen uppgår till 56 000 människor som årligen utsätts för sexualbrott vid sammanlagt 220 000 tillfällen.⁸ Omkring 16 procent av sexualbrotten beskrivs av de utsatta som våldtäkt, vilket skulle innebära att det uppskattade antalet våldtäkter i Sverige uppgick till drygt 25 000 år 2007.⁹ En högre siffra får vi om vi utgår från att antalet polisanmälda fall av våldtäkt – drygt 5 500 om året 2008 och 2009

– utgör 15 procent av de faktiska fallen, vilket betyder att mer än 35 000 våldtäkter begicks under perioden.¹⁰ Den låga graden av polisanmälan gör att det är synnerligen svårt att uppskatta den faktiska våldtäktsfrekvensen.

Långsiktiga effekter

En väldokumenterad långsiktig effekt av sexuellt våld är överföringen av våld mellan generationerna, det vill säga huvudsakligen, men ingalunda uteslutande, från far eller styvfar till son eller styvson. Individer som varit offer för eller bevittnat våld som barn är starkt överrepresenterade bland dem som hoppar av skolan i förtid, utvecklar psykiska problem eller missbruk och riskerar att bli kriminella. Många studier från olika länder visar exempelvis att det är många gånger vanligare att män som upplevt våld i barndomen är våldsamma mot kvinnor jämfört med män som inte har upplevt våld. Det finns även starka belägg för att pojkar som utsatts för sexuella övergrepp själva gör sig skyldiga till sexualbrott oftare än andra.¹¹ Vad gäller konsekvenser för barn som blir vittnen till misshandel och sexuella övergrepp – vilket ju inte är ovanligt i samband med våld i nära relationer – finns det en ökad medvetenhet om att dessa barn ska räknas som brottsoffer, vilket det även har lagstiftats om i Sverige.¹² Men några tillförlitliga metoder för att översätta kostnader i form av exempelvis förlorade skoldagar, försämrade studieresultat och framtida psykiska besvär finns inte för denna långt ifrån oviktiga kostnad.

Kostnader för våld: begreppsdefinition, metodik och brister

En analys av de samhällsekonomiska kostnaderna för våldtäkt förutsätter en mängd nationalekonomiska begrepp och metoder för att beräkna kostnader, både för våld och för kriminalitet, men framför allt också för den specifika form av våld som våldtäkt utgör, vars psykologiska effekter gör att den gängse samhällsekonomiska metodiken framstår som synnerligen otillräcklig.

Till att börja med bör begreppet kostnader definieras. För en individ är det givetvis allt som påverkar personen på ett negativt sätt. Det kan handla om förlust av inkomster – det som ekonomer ofta lägger störst vikt vid – eller försämrade livskvalitet, vilket givetvis kan vara mycket viktigare än pengar och konsumtionsvaror. Samhällsekonomiska kostnader är summan av alla individers kostnader, eller allt som sänker den totala välfärden. Häri ingår både förbrukning av varor och tjänster och utebliven produktion, exempelvis till följd av sjukfrånvaro eller annan förlust av arbetstid, samt något slags mått på varje enskild individs försämrade livskvalitet.

Man bör skilja på statsfinansiella och samhällsekonomiska kostnader. För en finansminister spelar de förra en central roll, men inte vid en analys av samhällsekonomiska kostnader. I en samhällsekonomisk kalkyl spelar det ingen roll vem

som betalar för åtgärder såsom sjukvård; det är kostnaderna för de resurser som tagits i anspråk som räknas.

På motsvarande sätt är det viktigt att skilja mellan samhällsekonomiska kostnader och transfereringar. I många studier som försöker skatta kostnader för våld tas utgifter som a-kasseersättning och sjukpenning till brottsoffer upp som kostnader.¹³ Detta är givetvis ett rimligt förfaringsätt om vi ser till den finansiella belastningen för den offentliga sektorn, men i en samhällsekonomisk analys är det produktionsbortfallet till följd av sjukskrivning eller arbetslöshet som är de relevanta kostnaderna. Även de belopp som betalas ut till brottsoffer i ersättning för sveda och värk och för kränkning är exempel på transfereringar som inte bör belasta en samhällsekonomisk kalkyl; det är själva skadan som ska räknas, oavsett om ersättning betalas ut eller inte.

Direkta och indirekta materiella kostnader

En viktig distinktion är den mellan direkta och indirekta kostnader. De direkta kostnaderna innefattar värdet av alla varor och tjänster som är ägnade åt att stödja och behandla våldsoffer samt att gripa, åtala och straffa gärningsmännen. Det finns också olika typer av indirekta kostnader samt svår- eller omätbara immateriella kostnader såsom psykiskt lidande. De svenska studier som har undersökt kostnaderna för mäns våld mot kvinnor har uteslutande tittat på direkta och indirekta kostnader.

I Socialstyrelsens rapport från 2006 identifieras de direkta kostnaderna som utgifter från den offentliga sektorn samt frivilligorganisationer (till exempel kvinno- och brottsofferjourer).¹⁴ För den offentliga sektorn räknas kostnader för sjukvård (vilka framstår som uppseendeväckande låga på grund av avsaknad av tillförlitliga uppgifter), rättsväsendet, socialtjänst, försäkringskassan (handläggning), behandlingscentra och slutligen personal- och förvaltningskostnader för centrala myndigheter. Viktigt att komma ihåg är att a-kasseersättning och sjukersättning inte inkluderas i denna kalkyl då de utgör transfereringar. I pionjärarbetet *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor* kartlägger Katarina Weinehall med flera detaljerat de direkta kostnaderna¹⁵ för ett utdraget förlopp av misshandel av en kvinna under ett tjugo år långt äktenskap med en våldsverkare.¹⁶ Slutsatsen av studien, som är baserad på en synnerligen omsorgsfull nedteckning av alla kontakter med bland annat sjukvården, socialtjänsten och rättsväsendet, är att de största kostnaderna faller på staten och därefter på offret själv.

Att värdera indirekta kostnader är svårare än att skatta de faktiskt registrerade, direkta utgifterna. Det ekonomer brukar utgå från är begreppet alternativkostnad (opportunity cost), det vill säga en skattning av kostnaden för att en viss resurs – oftast tid – inte används på något annat, mer kostnadseffektivt sätt. Kostnadsposter som vanligen räknas som indirekta kostnader utgörs av utebliven arbetsförtjänst för offer och förövare, lägre produktivitet till följd av sömnsvårigheter och psykiska problem hos den drabbade och ofta även hos anhöriga, extra kostnader för arbetsgivaren (exempelvis rekrytering och upplärning av ny personal) samt försämrade

studieresultat, vilket kan resultera i lägre livsinkomst för unga våldsoffer samt även för barn till våldsoffer. Socialstyrelsen listar även det ideella arbetet som utförs i många kvinnojourer som en indirekt samhällskostnad. Normalt används i nationalekonomin en schablon motsvarande genomsnittlig lön, uttryckt i timpenning eller medelinkomst i landet i fråga, för att skatta indirekta kostnader av våld och så kommer även att göras i denna studie.

Många beräkningar av kostnader för våld och andra former av kriminalitet inskränker sig till att kvantifiera de flesta eller – vilket dock är sällsynt – alla direkta och indirekta kostnader som nämnts ovan. Med motiveringen att övriga kostnader är av en sådan natur att de inte låter sig översättas i ekonomiska kategorier avstår man i regel från att ens försöka. Inte minst när det gäller sexualbrott innebär emellertid ett sådant utelämnande en kraftig underskattning av de faktiska kostnaderna.

Immateriella kostnader

Immateriella kostnader (intangible costs) utgör i regel den dominerande kostnaden i samband med sexualbrott. I vissa studier används beteckningen "humanvärdesförlust" som ett uttryck för den försämring i livskvalitet som är svår att skatta i kronor och ören.¹⁷

Eftersom den överväldigande majoriteten av alla sexualbrott inte polisanmäls, och eftersom de fall som polisanmäls ofta resulterar i en nedläggning av förundersökningen, är de mätbara kostnaderna för rättsväsendet och kriminalvården lägre än för andra grova våldsbrott. Det faktum att majoriteten av alla kvinnor som blivit våldtagna inte uppvisar några påvisbara fysiska skador – även om vissa sjukdomar, såsom fibromyalgi, kan uppträda långt efter det att själva övergreppet ägde rum¹⁸ – pekar också på att de akuta sjukvårdskostnaderna är lägre än vid fall av grov miss-handel. Motsatsen gäller för långvariga terapeutiska och psykiatriska behandlingar.

Data från NTU visar också att kvinnor som utsatts för våldsbrott, särskilt sexuellt våld, i högre utsträckning än andra uppger att de känner sig otrygga och har förändrat sitt beteende – eller, annorlunda uttryckt, fått sin frihet inskränkt – som en följd av övergreppet. Detta bekräftas av många undersökningar.¹⁹ Förlusten i livskvalitet kan även ta sig uttryck som smärta och lidande hos brottsoffren och hos anhöriga till både offret och förövaren. Ångest, oro, minnesstörningar, självmordstankar och förlust av självkänsla och tillit till andra människor är ytterligare exempel.²⁰ Att kvantifiera alla dessa negativa konsekvenser av händelser som kan ge men för livet och därefter räkna på effekterna i monetära termer låter sig svårligen göras. Dock kan dessa faktorer sammanfattas under en rubrik: nedsatt livskvalitet. Vi rör oss nu inom ett område där den subjektiva uppfattningen är allena rådande.

Vid en första anblick torde ett rimligt förfarande för att skatta dessa kostnader vara att titta på de skadeståndsbelopp som betalats ut till våldtäktsoffer, särskilt som den enskilt största delen av skadeståndet utfaller på grund av kränkning av den personliga integriteten. Enligt Brottsoffermyndigheten fastställs ersättningen

vid sexualbrott liksom vid andra brottstyper på grundval av en individuell bedömning, men vissa belopp anges som riktlinjer. Normal ersättning²¹ vid våldtäkt anges sålunda till 10 000 kronor för sveda och värk samt 75 000 kronor för kränkning.²² Då brottsrubriceringarna varit "sexuellt ofredande", "sexuellt tvång" och "försök till våldtäkt" har skadestånden varierat från 5 000 och upp till 50 000 kronor.²³ Det högsta skadestånd som betalades ut år 2008 för kränkning i samband med våldtäkt var 200 000 kronor.²⁴ Viktigt att notera är dock att för ersättning för psykiska besvär krävs en "medicinskt påvisbar effekt".²⁵ I dessa fall vilar dessutom bevisbördan på den som begär ersättning. Den rädsla, förlust av självkänsla och minskade frihet som sexuellt våld ofta för med sig utesluts därmed från ersättning. Karaktären på skadeståndsansättningen samt de små summor det handlar om i svenska domstolar i samband med sexualbrott gör att skadestånd inte gärna kan användas som rättesnöre i en samhällsekonomisk kalkyl för att beräkna värdet av förlust av livskvalitet.

Metodik från hälsoekonomi: QALY-ansatsen

Det finns flera metoder för att uppskatta kostnaden för till exempel människors rädsla, en känsla starkt förknippad med livskvalitet, men ingen kan sägas vara speciellt tillförlitlig. Vissa försök har gjorts att skatta människors vilja att betala för en tryggare miljö genom att jämföra villapriser i områden med låg respektive hög kriminalitet. Trots de uppenbara problem som finns med att renodla vilken roll som just rädslan för våld spelar – det är svårt att hitta områden med exakt jämförbara sociala och ekonomiska förhållanden men med stora skillnader just i brottsfrekvens – förefaller det som om människor är villiga att betala mycket pengar för att bo i vad som upplevs som trygga områden.²⁶

Rädsla är dock långt ifrån den enda faktorn som påverkar livskvalitet. En mer framkomlig ansats är den så kallade QALY-metoden (Quality-adjusted Life Years) som närmast kan liknas vid internationell praxis i hälsoekonomiska studier²⁷ och som tar hänsyn till en mängd faktorer utöver rädsla som påverkar graden av livskvalitet. Metoden syftar till att fånga in just de svårsmätbara konsekvenser i form av nedsatt livskvalitet som i de allra flesta fall torde svara för merparten av de samhällsekonomiska kostnaderna till följd av sexualbrott, vilka sedan värderas i monetära termer i förhållande till en uppskattning av värdet av ett år med full livskvalitet.

QALY-metoden bygger helt på intervjupersonernas subjektiva uppfattning om livskvalitet och baseras på en gradering av fysiskt och psykiskt välbefinnande från en skala från 0 till 100 samt vilka omständigheter som anses påverka livskvaliteten negativt. Svaren översätts sedan till ett värde mellan noll och ett för varje år med nedsatt livskvalitet.²⁸

Det finns numera en väl utvecklad metodik för att kvantifiera hur stor förlust i livskvalitet som allt från enklare brott till djupa depressioner eller livslång invaliditet ger upphov till. Det vanligaste sättet baserat på QALY-ansatsen kallas

EQ-5D, där 5D står för fem olika dimensioner av livskvalitet relaterade till hälsa, och innebär att intervjupersonerna ombeds besvara frågor som gäller fem områden: rörlighet, förmåga att ta hand om sig, förmåga att utföra vardagliga aktiviteter, fysisk smärta eller obehag samt ångest/depression. Resultaten av dessa intervjuer vägs sedan ihop med hjälp av förutbestämda vikter.²⁹

Med tre olika svarsalternativ inom fem områden får vi närmare 250 olika kombinationer av hälsotillstånd. Tabellen nedan visar några exempel på de vikter som ges enligt EQ-5D metoden:

Tabell 1: Exempel på värdet på livskvalitet i EQ-5D för olika hälsotillstånd.

BESKRIVNING AV HÄLSOTILLSTÅND	VÄRDERING (FRÅN 0 TILL 1)
Inga problem alls	1.000
Inga problem att gå; inga problem att ta hand om sig själv; vissa problem med vardagliga aktiviteter; måttlig smärta; ingen ångest eller depression	0.760
Vissa problem med att gå; vissa problem med att klä på sig och tvätta sig; vissa problem med vardagliga aktiviteter; måttlig smärta; måttligt deprimerad	0.516
Vissa problem med att gå; inga problem att ta hand om sig själv; inga problem med vardagliga aktiviteter; måttlig smärta; extremt ångestfylld och deprimerad	0.222

Som framgår av siffrorna ovan ges psykiskt betingade problem en mycket stor vikt vid bedömningen av livskvalitet. Detta borde inte förvåna, och vikterna är i huvudsak baserade på vad ett stort antal intervjuade människor i olika länder själva uppgett att de plågas mest av.

Det är dock vanligt att fullt friska personer överskattar den nedsättning av livskvalitet som människor med olika somatiska sjukdomar eller fysiska funktionshinder lider av. Däremot underskattas ofta lidandet hos människor med psykiska problem.

Om en viss händelse, till exempel ett fall av våldtäkt, leder till att offret får fysiska och psykiska skador som reducerar livskvaliteten med 50 procent under två år och med 25 procent under de följande fem åren blir förlusten i antal år med fullgod hälsa 2,25 (1 + 1,25). Att beräkna förlusten av antal kvalitetsår utifrån QALY kallas för DALY (Disability-adjusted life years) vars främsta användningsområde är att skatta olika sjukdomars samlade sjukdomsburden (overall disease burden) i en viss befolkning. De kalkyler som görs med DALY som utgångspunkt ger ofta resultat som gör att traditionella prioriteringar inom hälsovården kan ifrågasättas. "Folksjukdomar" som reumatism ger upphov till mycket höga siffror uttryckt

i år med förlorad livskvalitet, vilket inte återspeglas i de resurser som avsätts för medicinsk forskning och behandling.

DALY-metoden kan ge en fingervisning om var preventiva och kurativa insatser framstår som extra angelägna. Vad gäller konsekvenserna av sexualbrott ger DALY-analyser ett bättre underlag för de faktiska kostnaderna eftersom psykiska problem, oro och ångest och andra svårsmätbara skador får en stor vikt jämfört med konventionella studier av faktiskt uppmätta kostnader för olika typer av våldsbrott. Som exempel kan nämnas att det enligt DALY-kalkyler uppskattas att psykiska sjukdomar svarar för en femtedel av den samlade sjukdomsördan i Sverige, och att psykisk ohälsa orsakade 40 procent av alla nya fall av sjuk- och aktivitetsersättningar som beviljades 2006.³⁰ Det ligger nära till hands att hålla med Sveriges Psykologförbund när det hävdar att resursfördelningen mellan somatisk och psykologisk vård inte motsvarar de mänskliga och samhällsekonomiska kostnader som psykiska sjukdomar ger upphov till.³¹

Hur mycket är ett liv värt?

Vad gäller frågan om hur förlusten av ett års "kvalitetsliv" ska översättas i monetära termer finns det olika skolor, men alla baseras på någon form av beräkning av vad en människas liv är värt. I många länder har prissättningen av livskvalitet, och därmed av liv, skapat en intensiv debatt bland både läkare och allmänhet. Hälsovårdsmyndigheterna i Storbritannien har länge laborerat med en siffra på drygt 20 000 brittiska pund, motsvarande cirka 240 000 kronor,³² som en approximativ skattning av värdet av ett friskt år baserad på QALY-ansatsen. Detta värde har utsatts för häftig kritik, och många anser att det borde ligga betydligt högre; siffror på mellan 35 000 och 70 000 pund, motsvarande 420 000–840 000 kronor har nämnts i debatten.³³

För att utvärdera värdet på ett statistiskt liv används ibland enkätundersökningar om betalningsvilja för att försäkra sig mot risker. Viktigt att notera är att denna metod inte skattar full livskvalitet, vad den ger oss är i stället värdet på *bibehållen* livskvalitet. Genom att bedöma en stor populations betalningsvilja för att exempelvis minska risken att dö kan man beräkna hur populationen värdesätter ett enskilt liv. En amerikansk studie om våldsofferkostnader³⁴ ger oss ett tydligt tankeexempel: Om 100 000 personer går med på att betala 300 kronor var för att minska risken för att dö från 1/100 000 till noll, värderar gruppen ett statistiskt liv till trettio miljoner kronor (300 * 100 000). Värdet av ett statistiskt liv är med andra ord beroende av risk och betalningsvilja. Människors benägenhet att teckna försäkringar för vissa ovanliga men allvarliga händelser som bränder i bostaden eller trafikolyckor kan således ge en viss vägledning när det gäller människors betalningsvilja och värdering av liv. Men det går inte att teckna någon försäkring mot våldtäkter, och det finns heller inte några studier som mäter betalningsviljan för att undvika våldtäkter att tillgå.

Ett sätt att skatta vad som är "samhällets" värdering av ett människoliv kan vara att titta på de kostnads-intäktskalkyler som ligger till grund för olika politiska

beslut om var resurser bör sättas in – till exempel inom sjukvården – för att ge största möjliga effekt i räddade liv per skattekrona. Motsvarande studier skulle även kunna göras för att bedöma samhällsekonomiska kostnader och intäkter för att minska antalet sexualbrott, men ännu har inga sådana studier utförts.

I alla OECD-länder görs även ganska omfattande trafiksäkerhetskalkyler där olika förbättringar av trafiksäkerheten mäts i kostnader per räddat människoliv. Ofta används dessa siffror i andra typer av analyser där kostnaden för förlusten av ett människoliv ges ett värde. Ett exempel är studien *Suicid och samhällsekonomiska kostnader*, där man hänvisar till Trafiksäkerhetsverkets riskreduktionskalkyler över vad ett räddat människoliv, ett så kallat statistiskt liv, bedöms vara värt – i denna studie drygt 18 miljoner kronor.³⁵

I Sverige har den statliga "Arbetsgruppen för samhällsekonomiska kalkyler", ASEK, som består av representanter från en rad myndigheter som Naturvårdsverket och Banverket, utarbetat mallar som är tänkta att ligga till grund för myndigheters sätt att värdera olika samhällsekonomiska kostnader. Tabell 2 nedan visar hur ASEK har värderat kostnaderna åren 2000 och 2005.³⁶

Tabell 2: Värdering av trafikolyckor enligt ASEK år 2000 och 2005.

	MATERIELLA KOSTNADER		ÖVRIGA KOSTNADER		TOTALT	
	2000	2005	2000	2005	2000	2005
Dödsfall	1 300 000	1 242 000	13 000 000	16 269 000	14 300 000	17 511 000
Svårt skadad	600 000	621 000	2 000 000	2 503 000	2 600 000	3 124 000
Lätt skadad	60 000	62 000	90 000	113 000	150 000	175 000

Sedan 2000 har kostnaderna utöver de rent materiella skrivits upp till att värdera ett statistiskt liv till drygt 17,5 miljoner kronor. Många bedömare anser att dock att värderingen av liv borde höjas ytterligare. I en artikel i *Ekonomisk Debatt*, som innehåller en grundlig genomgång av för- och nackdelar med olika metoder att skatta värdet på ett statistiskt människoliv, argumenterar nationalekonomerna Lars Hultkrantz och Mikael Svensson för att en rimlig kostnad för dödsfall i trafiken kunde vara 21 miljoner, men att osäkerheten är mycket stor.³⁷ Med Sveriges förväntade medellivslängd på 80 år blir alltså värdet av ett statistiskt år i Sverige, enligt Hultkrantz och Svensson, 262 500 kronor.³⁸

Det är viktigt att notera att kostnads-intäktsanalyser som laborerar med att sätta en prislapp på ett mänskligt liv normalt ser alla liv som lika värdefulla, oberoende av den enskilda individens inkomster och "samhällsnytta". Även om

prioriteringar enligt olika kriterier givetvis förekommer i praktiken inom till exempel sjukvården så behandlar ekonomer som gör kalkyler över värdet av liv alla människor som lika mycket värda.

Som vi kommer att se ger studier baserade på QALY oerhört mycket högre siffror för kostnader för sexualbrott jämfört med andra typer av våldsbrott, trots att de direkt mätbara kostnaderna – de direkta och indirekta kostnader som presenterades i inledningen av detta kapitel – ofta dominerar i de senare fallen.

Internationella studier: ett nedslag

Det finns en omfattande litteratur där kostnader för kriminalitet och våld analyseras, och en rad empiriska studier har genomförts, framför allt i USA och Storbritannien.³⁹

Ett flertal uppmärksammade studier behandlar kostnader för våld i allmänhet, ofta med tonvikt på våld i nära relationer där sexuella övergrepp regelmässigt kombineras med andra former av misshandel.⁴⁰ Vad gäller sexuellt våld är antalet undersökningar av kostnader dock mer begränsat. Jag har därför valt att koncentrera framställningen till en presentation av metodik och resultat från en brittisk studie som behandlar sexuellt våld mer utförligt än vad som är vanligt i våldskostnadsanalyser. Studien tecknar en tydlig bild av hur immateriella kostnader kan inkluderas i en samhällsekonomisk kalkyl, och som tidigare nämnts är studiens övergripande slutsats att just dessa svårämbärliga kostnader spelar en relativt sett mycket större roll i samband med sexualbrott än vid andra svåra våldsbrott som misshandel och rån.

Kostnader för våldsbrott: data från en brittisk studie

En omfattande analys utförd av en grupp forskare på uppdrag av Home Office, det brittiska inrikesministeriet, publicerades 2005.⁴¹ Datainsamlingen i denna studie baseras på brottsofferenkäter, vilka som väntat ger en mångdubbelt högre frekvens av just sexualbrott än statistik hämtad från polisanmälningar. Den brittiska studien skiljer mellan sexuellt ofredande⁴² och fullbordad våldtäkt, i den brittiska lagstiftningen definierad som penetrationsvåldtäkt. Av svaren på enkäterna framgår att konsekvenserna för brottsoffret är oerhört mycket allvarligare vid fall av fullbordad våldtäkt jämfört med sexuellt ofredande.

I de kostnadsslag som tas med i kalkylen återfinns de direkta och indirekta kostnader som nämndes i inledningsavsnittet, med vissa undantag. Ingen prislapp sätts till exempel på "rädsla för brott", alltså den oro hos allmänheten, såsom kvinnors rädsla för våldtäkt, som rädslan för att utsättas för brott ger upphov till. Kanske allra viktigast är att studien inte gör ett försök att kostnadsberäkna psykiska skador hos brottsoffrens anhöriga, inklusive barn som blir vittne till våld, vilka bör ses som brottsoffer då de ofta drabbas av stort och långvarigt lidande. I likhet med

flertalet andra kalkyler bortser även denna studie från kostnader som belastar förövaren och dennes anhöriga, och inte heller beräknas någon utebliven produktion till följd av fängelsevistelsen.

Vid skattningen av de immateriella kostnaderna för brottsoffret används QALY-metoden. De som har utsatts för brott har ingående besvarat frågor rörande fysisk och psykisk hälsa, och de som har lidit någon form av skada får ett sänkt QALY-värde enligt den schablonmetod som – med all rätt, enligt min uppfattning – ger psykiskt lidande en förhållandevis hög vikt jämfört med kroppsskador.

För att illustrera hur metoden har tillämpats kan ett par exempel ges. Med hjälp av intervjuaren, i vissa fall kompletterade med uppgifter från sjukvården, beräknas först hur stor procent av alla som utsatts för någon form av våldsbrott som har fått fysiska eller psykiska men till följd av brottet.⁴³ Av studien framgår bland annat att en mycket liten andel av dem som har utsatts för sexuellt tvång eller sexuellt ofredande uppger somatiska skador, jämfört med offren för fullbordade våldtäkter eller rån och misshandel. Vad gäller de psykiska problemen är skillnaderna mellan olika typer av våldsbrott dramatiska. Våldtäkt är otvivelaktigt det brott som vanligast orsakar psykiska problem – 49 procent av våldtäktsoffren i studien drabbades av posttraumatiskt stressyndrom, jämfört exempelvis med 7 procent av misshandelsoffren. Det är slående hur våldtäktsoffren skiljer sig från andra kategorier av brottsoffer när det gäller prevalensen av depressioner och problem i sexuallivet.

När svarspersonernas uppgifter om nedsatt fysisk och psykisk livskvalitet översätts till QALY-ekvivalenter används schablonmått av det slag som presenterats tidigare. Det är just det psykiska lidande som våldtäkter brukar leda till som ger störst utslag i dessa beräkningar. Ett brutet revben eller en krossad näsa motsvarar enligt dessa mallar bara ett par veckors förlust av ett levnadsår med fullgod livskvalitet, medan "allvarligt PTSD" innebär en förlust av nästan ett och ett halvt sådant år.

När frekvensen av olika skador i procent av de drabbade multipliceras med koefficienterna för hur stor vikt de olika skadorna tillmäts enligt QALY-metoden får studien ett sammanfattande värde som representerar den genomsnittliga nedsättningen av livskvalitet till följd av ett enskilt "typiskt" våldsbrott. Översättningen till samhällsekonomiska kostnader för det lidande som brottet förorsakar offret sker genom ytterligare en schablon som representerar värdet på ett "statistiskt år" med fullgod hälsa, som i denna studie fastställs till 80 620 brittiska pund i 1997 års penningvärde, vilket i dagens penningvärde skulle motsvara drygt en miljon svenska kronor. Detta innebär exempelvis att ett brott som sätter ned en människas livskvalitet med 50 procent under ett år kostar, i immateriella skador som bärs av offret, 40 310 pund eller omkring en halv miljon kronor.

För de olika kategorier av våldsbrott som den brittiska studien behandlar blir resultatet, i QALY-förlust och i monetära termer, följande:

Tabell 3: Sammanfattning av kostnader i form av nedsatt livskvalitet för ett enskilt våldsbrott i Storbritannien (i 1997 års £).

	ÖVERFALL / MISSHANDEL	VÅLDTÄKT	SEXUELLT TVÅNG	RÅN
Förväntad förlust av "kvalitetsår"	0.007	0.561	0.16	0.028
Kostnad för förlust av "kvalitetsår" (£)	587	45 256	12 872	2 271

En sammanfattande slutsats i studien är att våldtäkter näst mord är de dyraste brotten. Även för vissa övriga kostnadskategorier, såsom förlorad arbetsförtjänst till följd av fysiska eller psykiska skador, är sexualbrotten mycket mer kostsamma än alla andra brott (mord ånyo undantaget).

I den sammanfattning som görs av alla direkta, indirekta och immateriella kostnader ges mord det i särklass högsta värdet, följt av sexualbrott. Några exempel på de totala kostnaderna för brott ges i tabell 4 nedan.

Tabell 4: Summering av brottsoffrets direkta, indirekta och immateriella kostnader (physical and emotional impact on direct victims) för några olika typer av brott (i 2003 års £).

BROTTSRUBRICERING	(1) TOTALA KOSTNADER PER BROTTSTILLFÄLLE	(2) VARAV IMMATERIELLA KOSTNADER SOM BÄRS AV BROTTSOFFRET	(2)/(1) ANDEL IMMATERIELLA KOSTNADER I %
Mord	1 458 975	860 380	59 %
Sexualbrott (inkl. sexuellt ofredande)	31 438	22 754	72 %
Grov misshandel	21 422	4 554	21 %
Bostadsinbrott	3 268	646	20 %
Rån	7 282	3 048	42 %

Styrkan i metodiken som leder fram till dessa siffror är att alla steg i processen redovisas öppet. Och kontrasten vad gäller de verkliga kostnaderna för sexualbrott jämfört med egendomsbrott är slående, vilket också bekräftas av andra studier. En amerikansk studie har visat att de direkta och indirekta kostnaderna för stölder uppgick till 9 miljarder dollar per år, jämfört med "bara" 7,5 miljarder för våldtäkter. När de immateriella skadorna för våldtäktsoffren räknades in i kalkylen ökade kostnaderna för våldtäkter till hela 127 miljarder dollar.⁴⁴

Sverige: Försök till skattning av kostnader

Som tidigare nämnts är de mest genomarbetade studierna av kostnader för våldsbrott i Sverige Socialstyrelsens rapport *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys* samt Katarina Weinehall med flera *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor*, vilka studerar våldsbrott mot kvinnor generellt och inte enbart sexualbrott. Båda studierna avstår även från att försöka skatta de immateriella kostnader som spelar en helt avgörande roll vid fall av våldtäkter. Dock kan resultat från dessa studier med fördel användas för att beräkna de direkta kostnaderna för exempelvis polisingripanden, sjukhusvård och besök hos kuratorer för de fyra typfall som denna studie diskuterar.

Fokus i båda studierna ligger på våld i nära heterosexuella relationer, det vill säga våld som utövas mot en kvinna av en nuvarande eller före detta make, sambo, fästman eller pojkvän.⁴⁵ Sexuellt våld i nära relationer tenderar att pågå under lång tid och är normalt förenat med olika former av såväl fysisk som psykisk misshandel och med en nedbrytning av offrets självkänsla. Eftersom våld i nära relationer givetvis på många punkter skiljer sig från överfallsvåldtäkter har jag valt att inkludera flera olika typer av övergrepp i kostnadsanalysen.

Att illustrera kostnader – fyra typfall från Nationellt centrum för kvinnofrid

Det finns inte någon "typisk" våldtäkt; varje övergrepp har sina speciella kännetecken. Men låt mig ändå presentera, i förkortat skick, fyra typfall av våldtäkter som kan tjäna som illustration till de stora skillnader i samhällsekonomiska kostnader som våldtäkter kan ge upphov till. De fyra fallen är fiktiva men är baserade på erfarenheter från fyra faktiska fall som NCK kommit i kontakt med.

Eva: Upprepade våldtäkter och långvarig misshandel av partner

Eva är 38 år och har levt med Adam i tolv år. De har två barn tillsammans. Sedan det första barnet kom för elva år sedan har Adam misshandlat Eva fysiskt och psykiskt och tvingat henne till sex. Med tiden har våldet blivit alltmer sexuellt. Adam sparkar Eva i underlivet och han slår henne när de har samlag. Eva blir så småningom helt utmattad av misshandeln och hennes självförtroende är nedbrutet av Adams kränkningar och kritik som pågått i många år. Hon börjar dricka och tvingas gå ned till halvtid på sitt jobb. Det märks i hushållskassan och gör Evas liv ännu mer begränsat. Adam har hotat att ta livet av sig om hon lämnar honom. Barnen är nedstämnda och vill inte gå till skolan av rädsla för vad som kan hända mamma när de är borta från hemmet. Barnen har bevittnat flera av misshandelstillfällena.

Evas första polisanmälningar läggs ned sedan hon inte vågat medverka i utredningarna. Vid flera tillfällen har hon uppsökt vård, men har ljugit för läkarna om hur skadorna har uppkommit. När hon en dag utsätts för ovanligt grov misshandel och sexuella övergrepp slår grannarna larm och ringer efter ambulans. Efter en kontakt med socialtjänsten erbjuds Eva och barnen skyddat boende under en tid. Efter en ny polis-

utredning och rättegång då grannar, Evas släktingar och även Evas barn hörts döms mannen till tre och ett halvt års fängelse för grov kvinnofridskränkning och våldtäkt. Socialtjänsten beslutar att dra in Evas socialbidrag eftersom hon har fått brottskadeersättning och hon blir tvungen att sälja radhuset på grund av dålig ekonomi.

Eva lider av PTSD och av svår smärta i buken, underlivet och käken. Hon har svårt att koncentrera sig, blir utmattad av att vara ute bland folk och efter diagnosen fibromyalgi blir hon sjukskriven på heltid. I fängelset genomgår mannen ett behandlingsprogram, IDAP.⁴⁶ Ett försök till kategorisering skulle kunna ta upp följande kostnader med angivande av approximativa prislappar:

Direkta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Ambulanstransport	2 000
Läkarundersökningar, inklusive provtagningar och spårsäkring	5 000
Vård	25 000
Rättsmedicinsk analys	2 000
Läkemedel	3 000
Socialutredning	3 000
Skyddat boende (3 veckor)	15 000
Polisutredning	8 000
Häktningsförhandlingar och övriga rättegångskostnader	45 000
Häkte (5 dygn)	11 000
Fängelse (3,5 år)*	2 625 000
IDAP (behandlingsprogram)	6 000
BUP och övriga extra insatser för barnen	5 000
Övrigt anhörigstöd	3 000
SUMMA DIREKTA KOSTNADER	2 758 000

* Ofta avtjänas dock endast 2/3 av straffet.

Indirekta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Förlorad arbetsinkomst för (Eva)	6 000 000
Förlorad arbetsinkomst för (förövaren)	875 000
Tidsåtgång vid sjukbesök, rättegång, flyttning med mera (80 timmar à 150 kr)	12 000
SUMMA INDIREKTA KOSTNADER	6 887 000

Immateriella kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Sänkt livskvalitet för Eva	3 000 000
SUMMA IMMATERIELLA KOSTNADER	3 000 000

För många av ovannämnda kostnader – sjukbesök, läkemedel, polis- och rättegångskostnader med flera – har jag här och i de följande typfallen ibland hämtat användbara schabloner i både Socialstyrelsens rapport och i *Räkna med kostnader*. I andra fall är kostnadsuppgifterna baserade på förfrågningar till och skriftligt material från olika myndigheter, såsom Kriminalvården och Sveriges kommuner och landsting. Flera av siffrorna baseras på osäkra skattningar, eftersom många sjuk- och rättsvårdande instanser inte redovisar den typen av uppgifter. Helt klart är dock att flertalet av de poster som redovisas under direkta kostnader, exempelvis provtagning, ambulanstransporter eller barn- och ungdomspsykiatri, BUP, spelar en underordnad roll i kalkylen. Felaktiga skattningar av dessa kostnader påverkar därför resultatet ytterst marginellt.

Den stora posten under direkta kostnader är förövarens fängelsevistelse. Förlorad arbetsförtjänst för förövaren klassificeras som en indirekt kostnad. Med en schablonkostnad på cirka 750 000 kronor⁴⁷ om året i interneringskostnad för varje intern, och med en förlorad arbetsförtjänst som kan uppskattas till 250 000 kronor per fånge, blir den årliga direkta och indirekta kostnaden per fånge omkring en miljon kronor. Prislappen för tre och ett halvt års fängelse skulle då uppgå till 3,5 miljoner kronor. De indirekta kostnaderna utgörs av Evas förlorade arbetsförtjänst, vilken beräknas till summan av åtta års sjukskrivning på halvtid och tjugo års sjukskrivning på heltid. Med samma schablon, en årsinkomst på 250 000 kronor per år, blir det totala produktionsbortfallet sex miljoner kronor.

Förlusten av livskvalitet för Eva enligt QALY-metoden kan också skattas. Om vi går till EQ-5D-metoden för att skatta nedsättningen av livskvalitet i de fem dimensioner som värdesätts kan vi se att Evas fysiska och psykiska besvär har medfört ganska allvarliga fysiska smärtor, nedsatt förmåga att utföra vardagliga aktiviteter samt svår PTSD. Enligt EQ-5D-skalan skulle Evas livskvalitet därmed ges ett värde nära 0,3 under en ganska lång period, kanske så mycket som 30 år. Grovt räknat skulle Eva därmed förlora cirka 20 helår utifrån DALY- två tredjedelar av 30 år – av fullgod livskvalitet till följd av skadorna efter den långvariga misshandeln.

Ingen kan dock med visshet hävda att Eva skulle kunnat njuta av 30 år med fullgod hälsa om hon sluppit bli brottsoffer. Låt oss anta att vi uppskattar Evas förlorade kvalitetsår till endast tio år. Men om värdet av varje år med maximal fysisk och psykisk hälsa sätts till 300 000 – vilket är lägre än i den brittiska studie som redovisats tidigare – blir kostnaden för fysisk och psykisk smärta tre miljoner kronor.⁴⁸

Slutsumman skulle enligt ovanstående, mycket approximativa, kalkyl hamna kring 12,5 miljoner kronor (för en sammanställning, se jämförelsen mellan de fyra typfallen mot slutet av detta kapitel). Det bör dock framhållas att vi i Evas fall inte kan tala om "samhällsekonomiska kostnader för en våldtäkt" som uppgår till 12,5 miljoner. Nedbrytningen av Eva handlade om långvarigt fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som för alltid berövade Eva kraft att leva ett normalt liv.

Lisa: "Nöjeslivsrelaterad" våldtäkt där offret är bekant med gärningsmannen

Lisa pluggar till jurist och går en kväll på en studentfest på nationen. Hon är försiktig med alkohol och dricker nästan ingenting. På kvällen dansar hon mycket med en ung manlig student, Gustav, som hon är en smula förälskad i. Senare på kvällen drar han in henne på en toalett och våldtar henne först oralt, sedan vaginalt. Lisa har svårt att andas och spyr inne på toaletten.

Hon har inga synliga skador utöver ett rött märke på högra handleden, men åker ändå till sjukhuset där kuratorn råder henna att polisanmäla Gustav för våldtäkt. Lisa förmår inte avsluta terminens studier och vågar knappt gå ut. Hon tycker att hon ser Gustav överallt. Förundersökningen läggs ned eftersom det inte finns några vittnen. Lisa återvänder till sin hemstad men när höstterminen börjar förmår hon inte åka tillbaka till universitetsstaden utan avbryter sina studier. En månad efter överfallet får Lisa hög feber och blåsor i underlivet, det visar sig att hon har fått en herpesinfektion. Lisa som tidigare lidit av anorexi utvecklar olika fobier relaterade till mat och renlighet. Allt hon äter måste vara minutiöst tvättat. Under en period har hon en pojkvän men har mycket svårt för att ha sexuellt umgänge med honom. De försöker med parterapi som dock inte leder någon vart, och förhållandet tar så småningom slut.

I sammanlagt två år går Lisa i privat terapi men vågar aldrig berätta om våldtäkten. Efter några år får Lisa besvär med svåra smärtor i magen, går ned till

halvtid under två år på det sekreterarjobb hon har och tvingas av ekonomiska skäl att sluta gå till sin terapeut. Vid ett senare besök hos en gynekolog frågar läkaren om Lisa har blivit utsatt för våld eller sexuella övergrepp. Lisa blir för första gången tillfrågad av någon om vad som hänt, och blir remitterad till en våldtäktsmottagning där hon deltar i enskilda samtal och gruppsamtal och upplever en stark befrielse i att kunna tala med andra kvinnor som också har utsatts för sexuella övergrepp.

När känslan av att vara misslyckad försvinner fyra år efter våldtäkten återvänder Lisa till sina studier vid ett annat universitet och tar så småningom sin examen. Vid universitetet träffar hon sin nuvarande partner. De flyttar ihop och adopterar så småningom två barn tillsammans. Lisa anser nu att hon har lämnat våldtäkten bakom sig.

Direkta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Läkarundersökningar, inklusive provtagningar och spårsäkring	3 000
Läkemedel	1 000
Polisutredning	4 000
Parterapi under kort tid	2 000
Enskild terapi under 2 år	20 000
Stödsamtal och gruppterapi	10 000
SUMMA DIREKTA KOSTNADER	40 000

Indirekta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Förlorad arbetsförtjänst vid halvtidssjukskrivning i två år	250 000
Förlorad arbetsförtjänst vid läkarbesök och terapi	30 000
Förlorad arbetsförtjänst till följd av försenade studier och därmed lägre lön än om Lisa kunnat ta sin examen tidigare*	100 000
SUMMA INDIREKTA KOSTNADER	380 000

* Efter avdrag för studietiden.

Immateriella kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Ångest, oro och rädsla under minst fyra år	600 000
SUMMA IMMATERIELLA KOSTNADER	600 000

I Lisas fall utgör de direkta kostnaderna en mycket liten del av de totala kostnaderna på cirka en miljon kronor. Den största posten var terapi, för vilken Lisa betalade merparten av kostnaderna själv. Läkarbesöken var få, och rättsväsendets kostnader obetydliga eftersom förundersökningen snabbt lades ned.

De indirekta kostnaderna i form av produktionsbortfall – som approximativt värderas till Lisas uteblivna arbetsförtjänst under halvtidssjukskrivningen och lägre inkomst på grund av förseningen med att ta examen – var däremot betydande, åtminstone några hundra tusen kronor.

Den allra största kostnaden även i detta fall är dock offrets psykiska, och i viss utsträckning även fysiska, lidande. Det är som alltid oerhört svårt att sätta sig in i en annan människas situation och skatta den enligt EQ-5D. Men en sådan analys skulle, lågt räknat, åtminstone mynna ut i en nedsättning av Lisas livskvalitet med 50 procent under två år och med 33 procent under tre år, motsvarande en förlust av två QALY-ekvivalenter eller 600 000 kronor.

Linda: Önskat sex

Linda är 16 år och har tagit ett sabbatsår på gymnasiet och jobbar under tiden på McDonald's. Hemma har Linda haft det trassligt, och hon trivdes heller aldrig i skolan. När föräldrarna skilde sig tre år tidigare började Linda skolka från skolan som då kontaktade socialtjänsten, men hon kände aldrig att de tog henne på allvar. Hon känner sig ensam och sviken av vuxenvärlden.

En midsommar deltar Linda i en fest på en campingplats. På festen träffar hon en gammal gymnasiekompis, Per, som hon länge varit intresserad av. Linda är berusad och när hon inte hittar sina vänner följer hon med Per och hans kompisar till deras tält. Där bjuds hon på cigaretter och öl, men blir snart illamående. Festen slutar med att Per har sex med henne mot hennes vilja. Linda är alldeles för berusad för att göra motstånd. Efter ett tag märker hon att även någon av Pers kompisar tränger in i henne. Sedan minns hon inget mer. Linda berättar inte för någon vad som har hänt, men eftersom hon har haft oskyddat sex går hon efter en tid till en ungdomsmottagning för provtagning. Hon blir lättad när provresultaten visar att hon varken är gravid eller smittad av någon könssjukdom.

Linda försöker glömma bort våldtäkten och intalar sig själv att det nog inte var det värsta som har hänt i hennes liv. Men när hon ska börja i gymnasiet till hösten

vågar hon inte, av rädsla för att behöva möta killarna som våldtog henne. Hon blir i stället kvar på McDonald's. Våldtäkten lever kvar i Lindas minne, men allt svagare. Åren går, och Linda blir sambo och väntar barn. När hon ska föda barnet upplever hon förlossningen som ett övergrepp och hon känner sig maktlös, arg och äcklad inför sin kropp. Hon vill inte att någon ska röra henne eller se på hennes kropp. Hon sätter dessa känslor i samband med övergreppet många år tidigare, och hon undviker i fortsättningen även vanliga läkarundersökningar.

Direkta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Provtagning	1 000
Auroramottagning (speciellt förlossningsavdelning för kvinnor med förlossningskräck)	3 000*
SUMMA DIREKTA KOSTNADER	4 000

* Beloppet motsvarar en ungefärlig skattning av skillnaden i kostnader mellan en vanlig förlossning och den något dyrare Aurora-förlossningen.

Indirekta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Förväntad lägre livslön till följd av avbrutna studier	800 000*
SUMMA INDIREKTA KOSTNADER	800 000

* Beräknat som 40 år med 25 000 kr./år i lägre lön, med avdrag för studietid (200 000 kr).

Immateriella skador

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Psykiska besvär under lång tid, sänkt livskvalitet	500 000
SUMMA IMMATERIELLA SKADOR	500 000

Om kostnaden för övergreppet mot Linda bara inkluderade direkta kostnader för Linda själv och för samhället skulle kostnaden bli försumbar. Vad gäller de indirekta kostnaderna torde Lindas avbrutna gymnasiestudier innebära en väsentligt lägre livslön än om hon förmått fullfölja studierna. Det är givetvis omöjligt att säga vilken utbildning Linda hade skaffat sig om inte våldtäkterna hade inträffat, men beslutet att inte återvända till gymnasiet vid höstterminens slut var betingat av rädsla för att behöva konfronteras med Per och hans kompisar. De immateriella

kostnaderna, slutligen, vore mycket svåra att bedöma även efter omfattande samtal med Linda. Det står dock klart att Linda har besvär som är direkt relaterade till våldtäkten även efter fem år, varför en approximativ skattning i DALY-termer torde utgöra knappt två års förlust av år med fullgod hälsa, motsvarande 500 000 kronor.

Anna: Överfallsvåldtäkt av okänd gärningsman

Anna är på väg hem från en fest på sin arbetsplats. Hon går genom parken som hon passerat på väg till jobbet varje arbetsdag i åtta år. Där blir hon överfallen av en knivbeväpnad man som tejpar över hennes mun och ögon med silvertejp och binder fast henne vid ett träd. Hon misshandlas och våldtas brutalt. Anna fruktar för sitt liv. Efter ett tag hittas hon i parken av ett ungt par. Hon förs i ambulans till en akutmottagning där man tar prover och gör en spårsäkring. Anna gör en polisanmälan men minns inget av mannens signalement. Anna får starkt stöd från vänner och anhöriga och efter ett par månader känns det nästan som vanligt. Hon gör en längre arbetsresa till Paris men efter bara några veckor bryter hon ihop. Hon är rädd för mörker och främlingar och vågar inte åka hiss eller tunnelbana på kvällen. Hon avbryter utlandsjobbet och återvänder hem. Hon plågas ständigt av mardrömmar och av svår smärta i nacke, axlar och rygg. En läkare ställer diagnosen lindrigt posttraumatiskt stressyndrom. Efter ett år utvecklas symtomen till migrän.

Efter ett halvår häktas en man för våldtäktsförsök i samma park som Anna våldtogs i. Med hjälp av spårsäkringen döms mannen till åtta års fängelse för våldtäktsförsök, våldtäkt på Anna och på ytterligare en kvinna som blivit våldtagen ett år tidigare och som fått fysiska men för livet. Rättegången återuppväcker Annas ångest och insikten om att fler än hon har blivit utsatta gör bara saken värre. På inrådan av sin arbetsgivare söker Anna samtalsstöd inom öppenspsykiatri, som dock endast kan erbjuda ett mindre antal samtal. Anna går då till en privat traumaterapeut där hon får hjälp att bearbeta det inträffade. Anna får också stort stöd från vänner och anhöriga.

Ett och ett halvt år efter våldtäkten känner sig Anna återställd. Våldtäkten är en del av hennes erfarenhet men den påverkar inte längre hennes dagliga liv och tankar. Däremot går hon aldrig mer ensam genom parker och folktomma platser på kvällarna.

Direkta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Ambulanstransport	2 000
Läkarundersökningar, inklusive provtagningar och spårsäkring	5 000
Vård	10 000
Rättsmedicinsk analys	2 000
Läkemedel	2 000
Polisutredning	8 000
Häkningsförhandlingar och övriga rättegångskostnader	45 000
Häkte (5 dygn)	11 000
Fängelse (8 år)*	6 000 000
ROS** (behandling av sexualbrottslingar)	101 000
SUMMA DIREKTA KOSTNADER	6 184 000

* Ofta avtjänas dock endast 2/3 av straffet. Nämnas ska även att samhällskostnaden av fängelsestraffet inte enbart är ett resultat av våldtäkten på Anna, eftersom straffet är utdelat för ett flertal liknande våldshandlingar.

** ROS, Relations- och samlevnadsprogrammet, är kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för sexualbrott.

Indirekta kostnader

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Förlorad arbetsinkomst för (Anna)	100 000
Förlorad arbetsinkomst för (förövaren)	2 000 000
Tidsåtgång vid sjukbesök, rättegång, flyttning med mera (40 timmar à 200 kr)	8 000
SUMMA INDIREKTA KOSTNADER	2 108 000

Immateriella skador

TYP AV KOSTNAD	UNGEFÄRLIGT VÄRDE (KR)
Sänkt livskvalitet för Anna	1 000 000
SUMMA INDIREKTA KOSTNADER	1 000 000

Många av de direkta kostnaderna är desamma som i fallet Eva, med undantag för några poster (socialtjänstutredning, skyddat boende, BUP och anhörigstöd). Dock var antalet sjukbesök många fler i Evas fall, eftersom grovt våld och misshandel pågick under lång tid.

Den i särklass största direkta kostnaden i fallet Anna är kostnaderna för att hålla förövaren inlåst i åtta år (förutsatt att han sitter tiden ut). $8 * 750\ 000$ är 6 miljoner, en kostnad som belastar staten. Det bör dock betonas att ett så långt fängelsestraff är exceptionellt även vid fall av mycket grov våldtäkt; en normal straffpåföljd för grov våldtäkt ligger snarast kring två till fyra år.⁴⁹ Vad gäller de indirekta kostnaderna var Anna, i motsats till Eva och Linda, färdig med sin utbildning och hade ett kvalificerat arbete som hon trivdes med. Stödet från familj och vänner var också mycket stort, och Annas självkänsla drabbades inte på samma sätt som vad fallet i regel är med upprepat våld i en nära relation. Indirekta kostnader i form av utebliven inkomst för Anna är ingalunda marginella, uppskattningsvis 100 000 kronor, men dock ringa jämfört med Eva och Linda. De största indirekta kostnaderna är produktionsbortfallet till följd av våldtäktsmannens långa fängelsestraff, som beräknas till två miljoner kronor ($8 * 250\ 000$).

Evas fysiska och psykiska lidande skulle, enligt de DALY-schabloner som presenterats tidigare, kanske kunna uppskattas till förlust av ett till två år med fullgod fysisk och psykisk hälsa. Annas beteende vad gäller att våga röra sig fritt har dock påverkats för alltid, och det faktum att hon anser sig vara i stort sett återställd efter ett och ett halvt år utesluter inte att olika former av sömnsvårigheter, minnesblixtar och lindrigare PTSD-symptom kan komma att förfölja henne under lång tid. En måhända låg skattning av förlusten av livskvalitet skulle kunna vara en miljon kronor, vilket inte inkluderar Annas vänners och anhörigas eventuella immateriella kostnader som är mycket svåra att kostnadsberäkna.

De fyra typfallen: ett försök till summering av kostnader

Approximativa direkta, indirekta och immateriella kostnader för Eva, Lisa, Linda och Anna.

TYP AV KOSTNAD	EVA	LISA	LINDA	ANNA
Direkta kostnader	2 708 000	40 000	4 000	6 184 000
Varav fängelse	2 625 000	0	0	6 000 000
Indirekta kostnader	6 887 000	380 000	800 000	2 108 000
Immateriella kostnader	3 000 000	600 000	500 000	1 000 000
SUMMA KOSTNADER	12 645 000	1 020 000	1 304 000	9 292 000

En första slutsats som kan dras av dessa fyra fall är att det är omöjligt att beräkna den totala samhällsekonomiska kostnaden för en "typisk" våldtäkt; skillnaderna mellan olika våldtäkter är enorma. Att de sammanlagda kostnaderna för fallet

Anna blir så höga beror framför allt på de direkta kostnaderna i form av ett långt fängelsestraff för förövaren. I de övriga tre fallen var det de indirekta kostnaderna (förlorad arbetsförtjänst) och immateriella kostnader som bars av offren själva som utgjorde de största samhällsekonomiska posterna.

I en analys som i likhet med *Räkna med kostnader* hade fäst stor vikt vid de finansiella konsekvenserna för den offentliga sektorn hade kalkylerna blivit annorlunda. De transfereringar i form av a-kassa, sjukpenning och socialbidrag som våldsbrott ofta medför kan, som ovannämnda studie visar, uppgå till mycket stora belopp. I synnerhet med tanke på att psykisk ohälsa låg bakom 40 procent av alla nya fall av sjuk- och aktivitetsersättningar som beviljades 2006. Det bör framhållas att inkomstbortfall också innebär skattebortfall för den offentliga sektorn, i första hand för kommuner och landsting. Noteras kan dessutom att i samtliga fyra fall framstår de direkta kostnader som bärs av kommuner och landsting – socialtjänst, skyddat boende, kriscentra, sjukvård etcetera – som förhållandevis blygsamma. Denna slutsats kan för många tyckas förvånande, eftersom dessa är de kostnadsposter som nog många tänker på i första hand när det gäller våldsbrott. Men i så gott som samtliga sexualbrott som blir föremål för samhällsekonomiska kalkyler är det helt andra kostnader som dominerar. Studier som avstår från att kostnadsbestämma immateriella skador – hur svåra dessa än är att kvantifiera – både underskattar och döljer sexualbrottens verkliga kostnad. Med det i åtanke finns det en tydlig risk att ett okritisk återgivande av resultaten av Socialstyrelsens rapport förstärker dessa antaganden, och att det förebyggande arbetet blir än mer nedprioriterat.

Fallen visar dessutom tydligt hur viktigt myndigheternas bemötande av våldtåktsoffer är för att minska fortsatt lidande. Flera år av Evas långvariga övergrepp hade kunnat undslippas om läkarna ihärdigt hade frågat om orsaken till hennes skador och tidigt kopplat in socialtjänsten. Hade våldtäkten på Lisa följts upp noggrant hade de fobier hon senare utvecklade kunnat behandlas på ett tidigt stadium. Detsamma gäller Linda, som aldrig fick frågan om hon blivit våldtagen när hon besökte ungdomsmottagningen efter de övergrepp hon utsatts för. Den ångest som rättegångsprocessen väckte för Anna visar på ytterligare en dimension av de grava konsekvenser myndigheternas bemötande och hantering kan få. Att spekulera i hur mycket lidande dessa personer kunde besparats och hur mycket detta skulle vara värt i monetära termer låter sig svårligen göras, men de fyra fallen visar tydligt att en stor del av nedsättningen av kvinnornas livskvalitet kunde ha undvikits.

Trots skillnaderna i kostnader mellan de fyra typfallen stärker uträkningarna den slutsats som drogs i den brittiska studie som refererades tidigare: sexuellt våld är förenat med oerhört höga kostnader. Även i fallet med de lägsta kostnaderna, Lisa, överstiger de samhällsekonomiska kostnaderna en miljon kronor. Socialstyrelsens slutsats att varje våldsdramad kvinna kostar uppskattningsvis 40 000 kronor ter

sig i den jämförelsen som en minst sagt grov underdrift. När man dessutom tar i beaktande de mest kostsamma av de fyra typfallen blir det tydligt att utgifter i mångmiljonklassen för att förebygga sexuellt våld kan vara kostnadseffektiva även om de enbart tjänar till att förhindra ett enda fall av sexuellt våld.

- ¹ Jag kommer, för enkelhetens skull, att genomgående skriva "hon" när det handlar om våldtäktsoffret och "han" när jag syftar på förövaren. Men jag är givetvis medveten om att även pojkar och män kan våldtas, liksom att sexuellt våld även förekommer i samkönade relationer. De i särklass vanligaste övergreppen har dock en pojke eller man som förövare och en flicka eller kvinna som offer.
- ² Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- ³ Socialstyrelsens rapport studerar enbart våld mot kvinnor i nära relationer. För övrigt görs ingen distinktion mellan sexualbrott och andra former av våld mot kvinnor.
- ⁴ Home Office, *The Economic and social costs of crime against individuals 2003/04*. Online Report 30/05.
- ⁵ Wennstam, Katarina (2002) *Flickan och skulden. En bok om samhällets syn på våldtäkt*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- ⁶ Se till exempel NCK (2008) *Handbok. Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp*. Uppsala: Uppsala universitet; Brottsförebyggande rådet, *Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) 2009. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2010:2; von Hofer, Hanns (2008) *Svensk våldtäktsstatistik i internationell belysning*. Stockholm: Stockholms universitet.
- ⁷ Brottsförebyggande rådet, *Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) 2009. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2010:2. s. 34–36.
- ⁸ Ibid. Se även von Hofer, Hanns (2008) *Svensk våldtäktsstatistik i internationell belysning*. Stockholm: Stockholms universitet.
- ⁹ NTU:s definition av sexualbrott inkluderar, som frågan ställdes, även "mindre allvarliga händelser" rubricerade som sexuellt ofredande. 2008 och 2009 polisanmäldes 5 446 respektive 5 937 våldtäkter i Sverige.
- ¹⁰ Ehrensaft, Miriam K. m.fl. (2003) "Intergenerational Transmission of Partner Violence: A 20-Year Prospective Study" *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 71(4). s. 741–743; Buvinic, Mayra m.fl. (1999) *La violencia en América Latina y el Caribe: un marco de referencia para la acción*. Washington D.C.: Inter-American Development Bank.
- ¹¹ Socialtjänstlagen 5 kap., 11 §.
- ¹² Jämför Weinehall, Katarina m.fl. (2006). *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor*. Umeå: Umeå universitet.
- ¹³ Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- ¹⁴ Eftersom huvudsyftet med studien är att belysa de finansiella kostnaderna för den offentliga sektorn tas transfereringar som sjukersättning och a-kassa upp som kostnader.
- ¹⁵ Weinehall, Katarina m.fl. (2006). *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor*. Umeå: Umeå universitet.
- ¹⁶ Se till exempel NCO, Rättningsverket, *Suicid och samhällsekonomiska kostnader*. Rapport 2004:7.
- ¹⁷ Heimer, Gun, Lucas, Steven, Öberg, Mariella (2010) i denna antologi.
- ¹⁸ För omfångsundersökningar som har ställt frågor om kvinnors rädsla, se Lundgren, Eva, m.fl. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten. För forskning som har undersökt samma fenomen, se t.ex. Widerberg, Karin (2003) *Kunskapens kön. Minnen, reflektioner och teori*. Stockholm: Norstedts Akademiska förlag; Wendt Höjer, Maria (2002) *Räddslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Malmö: Liber.
- ¹⁹ Se även Heimer, Gun, Lucas, Steven, Öberg, Mariella (2010) i denna antologi samt Björck, Annika, Heimer, Gun (2008) "Hälso- och sjukvårdens ansvar" i Heimer, Gun, Sandberg, David (2008) (red.) *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Lund: Studentlitteratur.
- ²⁰ Brottsoffermyndigheten (2009) *Referatsamling 2009*. Umeå: Brottsoffermyndigheten. s. 15.
- ²¹ Dessa belopp ligger avsevärt högre än de "standardbelopp" på mellan 5 000 och 15 000 kr för kränkning som är praxis vid fall av oprovocerad misshandel i samband med till exempel butiks- eller bankkrån.
- ²² Brottsoffermyndigheten (2009) *Referatsamling 2009*. Umeå: Brottsoffermyndigheten. s. 39 ff.
- ²³ Fallet rörde en kvinna som våldtagits vid sju tillfällen under exceptionellt brutala former.
- ²⁴ Brottsoffermyndigheten (2009) *Referatsamling 2009*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- ²⁵ Se till exempel Moore, Simon C., m.fl. (2006) "The Value of Reducing Fear: An Analysis Using the European Social Survey" *Applied Economics*, vol. 38(1). s. 115–117. För ett mer teoretiskt resonemang se Rose, Nicholas (2003) "Kontroll" *Fronesis*, nr. 14–15. s. 82–101.
- ²⁶ Jönsson, Bengt, Lundkvist, Jonas (2002) *Hälsoekonomiska utvärderingar som underlag för beslut om pris och subventionering: Riktlinjer och beslutskriterier*. Stockholm: Handelshögskolan. s. 25.
- ²⁷ Vid intervjuer har det ibland framkommit att en individ anser att livet inte är värt att leva, och teoretiskt skulle ett levnadsår i djup olycka kunna ges ett negativt värde. De som begår självmord anser, i just den stund de begår handlingen, uppenbarligen att livet framstår som ett sämre alternativ än döden. Flertalet studier som utgår från QALY-beräkningar bortser dock från detta; den så kallade EQ-5D metoden tillåter dock negativa värden om en person uppger sämsta möjliga alternativ inom alla dimensioner.
- ²⁸ Szende, Agota m.fl. (2007) *EQ-5D Value Sets: Inventory, Comparative Review and User Guide*. Berlin: Springer.
- ²⁹ Sveriges Psykologförbund (2009) *Depression. En rapport om mänskliga och ekonomiska vinster*. Stockholm: Sveriges Psykologförbund.
- ³⁰ Ibid.
- ³¹ Enligt Riksbankens medelkurs, 11,926, för engelska pund 2009
- ³² Se till exempel Lakani, Nina (2008) "The price of life – it was £20.000. Now NHS drugs body recalculates", *The Independent* 2008-10-12 12.
- ³³ Miller, Ted R., m.fl. (1996) *Victim Costs and Consequences: A New Look*. Washington D.C.: National Institute of Justice.
- ³⁴ NCO, Rättningsverket, *Suicid och samhällsekonomiska kostnader*. Rapport 2004:7. Nämnas kan dock att en analys baserad på QALY-metoden kan antas ge ett betydligt lägre värde eftersom människor som begår självmord torde få ett lägre värde på förväntad livskvalitet under återstoden av livet än det "statistiska liv" som ett dödsfall i trafiken berövar. Å andra sidan kan anhörigas sorg, vanmakt och skuldkänslor antas vara mycket stora vid just självmord. En konsekvent användning av QALY för att exempelvis göra avvägningen mellan samhällets resurser för att förebygga självmord kontra dödsfall i trafiken kan, som många andra tänkbara exempel visar, öppna för svåra etiska avvägningar.
- ³⁵ SIK (2000) *Summary of ASEK estimates*. SIK Report 2000:3; SIK (2005) *Kalkylvärden och kalkylmetoder (ASEK). En sammanfattning av Verksgruppens rekommendationer*. PM 2005:16

- ³⁷ Hultkrantz, Lars, Svensson, Mikael (2008) "Värdet av liv" *Ekonomisk Debatt*, nr. 2. Deras sammanfattande slutsats är klar över alla ansatser begränsningar: "Litteraturen kring värdering av liv dras med fortsatta problem, men man kan med god säkerhet säga att när vi är uppe på en livräddande kostnad på över 100 miljoner bör vi omfördela resurserna till andra önskvärda insatser. Och när kostnaderna är nere långt under miljonen bör vi tvärtom omfördela resurser till ett sådant säkerhetshöjande arbete." s. 15.
- ³⁸ Ett uppenbart problem när liv och lidande prissätts med utgångspunkt från något slags mått på betalningsviljan i ett visst land – och därmed med nödvändigtvis grundar sig i köpkraft – är att alla internationella kostnadsjämförelser havererar. Det vore orimligt att säga att en kvinna i Zambia som mördas har ett liv som är trettio gånger mindre värt än ett svenskt liv. Eller att lidandet hos en våldtagen kvinna i Indien enligt en QALY-kalkyl är många gånger lindrigare än en svensk kvinnas.
- ³⁹ Många av de studier som denna uppsats hänvisar till innehåller bra litteraturoversikter, till exempel Weinehall, Katarina m.fl. (2006) *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor*. Umeå: Umeå universitet; Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen; Day, Tanis m.fl. (2005) *The Economic Costs of Violence Against Women: An Evaluation of the Literature*. Ontario: University of Western Ontario; Walby, Silvia (2004) *The Cost of Domestic Violence*. Leeds: University of Leeds. En översikt över frågeställningar och relevant litteratur finns på webbplatsen www.costsofcrime.org.
- ⁴⁰ Se till exempel Walby, Silvia (2004) *The Cost of Domestic Violence*. Leeds: University of Leeds; National Center for Disease Control and Prevention (2005); Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen eller Brottsförebyggande rådet, *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12.
- ⁴¹ Home Office, *The Economic and social costs of crime against individuals 2003/04*. Online Report 30/05.
- ⁴² Termen *sexual assault* används av studien – exakt hur detta brott formuleras i enkäterna framgår dock inte, men av intervjuvarn att döma inkluderas brott som i Sverige skulle gå under straffrättsliga beteckningen "sexuellt tvång" eller "våldtäktsförsök", och brottsrubriceringen har en betydligt starkare innebörd än "sexuellt ofredande"
- ⁴³ Listan över skador omfattar 17 exempel på fysiska skador och 10 på psykiska besvär.
- ⁴⁴ Miller, Ted m.fl. (1996) *Victim Costs and Consequences: A New Look*. Washington D.C: National Institute of Justice.
- ⁴⁵ Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys*. Stockholm: Socialstyrelsen. s. 10–11.
- ⁴⁶ IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme) är Kriminalvårdens behandlingsprogram för vuxna män som har använt hot, våld eller annat kontrollerande beteende gentemot sin kvinnliga partner/före detta partner.
- ⁴⁷ En intagen på en anstalt kostar i genomsnitt drygt 2 000 kr per dygn, vilket ger en årskostnad på ungefär 750 000 kr. För en klient i häkte är dygnskostnaden något högre, cirka 2 200 kr. I de rymningssäkra specialfängelser som nyligen färdigställts uppgår dygnskostnaden per fånge till 5 000 kr. Av antalet intagna på svenska fängelser – knappt 4 700 år 2008 – utgör de som dömts för sexualbrott tre procent. Kriminalvårdens totala kostnader uppgår till drygt 6 miljarder kr. Om den genomsnittliga strafftiden motsvarar genomsnittet för övriga brott som ger fängelsestraff skulle den årliga kostnaden för sexualbrottslingars fängelsestraff uppgå till totalt drygt 180 miljoner kr.
- ⁴⁸ Av berättelsen om Eva framgår att hennes anhöriga, och framför allt hennes barn, också fått en kraftigt sänkt livskvalitet under en följd av år. Jag vågar inte översätta detta i DALY-ekvivalenter, men kostnaderna blir otvivelaktigt höga.
- ⁴⁹ Åklagarmyndigheten, *Den nya sexualbrottslagstiftningen – en första praxisöversikt*. RättsPM 2005:6.

